Верховний
Суд

Практика Великої Палати Верховного Суду у справах за участю військовослужбовців

Віталій УРКЕВИЧ
суддя Великої Палати Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

Круглий стіл «Військове право
в умовах тривалої війни»
м. Чернівці, 30 жовтня 2026 року

Компенсація за мобілізоване майно

Мобілізація майна є різновидом його реквізиції (примусового відчуження).

На відміну від ст. 3 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», згідно з якої примусове відчуження майна може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості, у випадку мобілізації майна громадян згідно з ч. 1 ст. 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» таке відшкодування може бути тільки наступним.

Компенсація за примусово відчужене майно в умовах правового режиму воєнного стану з наступним повним відшкодуванням його вартості здійснюється протягом п’яти наступних бюджетних періодів після скасування правового режиму воєнного стану за рахунок коштів державного бюджету.

Постанова ВП ВС від 13.09.2023 у справі № 757/64569/16-ц

Суб’єкти, уповноважені приймати рішення про примусове відчуження майна

Примусове відчуження або вилучення майна у зв’язку із запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану здійснюється за рішенням військового командування, погодженим з органом військового управління (ч. 1 ст. 4 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану»).

Робоча група ОВА з розгляду питань примусового відчуження або вилучення майна у зв’язку із запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану, до складу якої входить військове командування, є спеціально уповноваженим колективним органом, який зобов’язаний ухвалювати рішення про відчуження транспортних засобів.

Постанова ВП ВС від 13.09.2023 у справі № 757/64569/16-ц

Строк для оголошення особи померлою

Фізична особа, яка пропала безвісти у зв’язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців (ч. 2 ст. 46 ЦК України).

З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою не раніше спливу шести місяців від дня закінчення активних бойових дій на місці ймовірної загибелі фізичної особи або від дня настання події, за якої відбулася загибель фізичної особи, якщо така подія хоча й є наслідком воєнних дій, проте сталася не на території ведення активних бойових дій.

Постанова ВП ВС від 11.12.2024 у справі № 755/11021/22

Встановлення факту проживання однією сім’єю без реєстрації шлюбу

Існують два порядки встановлення фактів, що мають юридичне значення: позасудовий і судовий.

Справи про встановлення фактів, від яких залежить виникнення, зміна або припинення суб’єктивних прав громадян, зокрема факту проживання однією сім’єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу, відносить до юрисдикції цивільного суду. Законодавство не передбачає іншого судового порядку підтвердження такого факту.

Не можуть бути поєднаними в одному провадженні вимоги про встановлення факту, що має юридичне значення, та оскарження рішення, дій чи бездіяльності суб’єкта владних повноважень, оскільки ці вимоги підсудні судам різних юрисдикцій.

Постанова ВП ВС від 18.01.2024 у справі № 560/17953/21

Встановлення факту самостійного виховання дитини

Факт встановлення одноосібного виховання дитини одним із батьків не підлягає з'ясуванню в порядку окремого провадження, оскільки з поданої заяви вбачається спір про право.

Оскільки сімейним законодавством не передбачено підстав припинення батьківських обов'язків щодо виховання дитини, а визначена ч. 1 ст. 15 СК України «невідчужуваність» сімейних обов'язків свідчить про неможливість відмови від них, зокрема від обов'язків щодо виховання дитини, то факт одноосібного виховання дитини одним із батьків може бути встановлений судом як одна з обставин, що складає предмет доказування у спорі між батьками дитини щодо виконання ними обов'язків з виховання дитини.

Інститут окремого провадження не може використовуватися для створення преюдиційних фактів з метою подальшого вирішення будь-якого спору про право.

Постанова ВП ВС від 11.09.2024 у справі № 201/5972/22

Встановлення факту перебування на утриманні загиблого (І)

Відсутність (наявність) даних про утриманців у документах персонального обліку військовослужбовців не є відомостями, які самі по собі мають суттєвий вплив на визначення статусу утриманця, який має право на призначення та виплату одноразової грошової допомоги у зв'язку зі смертю військовослужбовця.

Встановлення судом факту перебування фізичної особи на утриманні прямо передбачено у п. 2 ч. 1 ст. 315 ЦПК України.

Для отримання одноразової грошової допомоги додаються рішення суду, що підтверджують факт перебування заявника на утриманні загиблого (померлого).

Постанова ВП ВС від 11.02.2026 у справі № 308/17634/23

Встановлення факту перебування на утриманні загиблого (II)

Законодавство не передбачає іншого судового порядку встановлення факту перебування фізичної особи на утриманні, окрім як в порядку цивільного судочинства.

Одноразова грошова допомога у зв’язку зі смертю військовослужбовця призначається і виплачується фізичним особам, які мають право на її отримання (батьки, один із подружжя, який не одружився вдруге, діти, які не досягли повноліття, утриманці загиблого), між якими може виникнути спір, який розглядається у позовному провадженні у порядку цивільного судочинства.

Зупинення провадження у справі за участю військовослужбовця (І)

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 251 ЦПК України в суду є обов’язок, а не право зупинити провадження у справі в разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.

Постанова ВП ВС від 12.11.2025 у справі № 754/947/22

Зупинення провадження у справі за участю військовослужбовця (II)

Під час застосування п. 2 ч. 1 ст. 251 ЦПК України (п. 3 ч. 1 ст. 227 ГПК України, п. 5 ч. 1 ст. 236 КАС України), судам потрібно виходити з такого:

1) з моменту введення в Україні воєнного стану і до моменту його скасування чи припинення Збройні Сили України та інші утворені відповідно до закону військові формування потрібно вважати такими, що «переведені на воєнний стан»;

2) упродовж дії воєнного стану в Україні та проведення загальної мобілізації належними для застосування судом згаданих вище норм процесуального права є докази (військовий квиток, накази командира військової частини тощо), що містять інформацію про те, що військовослужбовець (сторона або третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору) перебуває на військовій службі;

3) якщо військовослужбовець (сторона або третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору), права якого захищають положення п. 2 ч. 1 ст. 251 ЦПК України, висловлює власну волю проти зупинення провадження у справі та прагнення продовжувати розгляд справи (особисто або через представника), суд має врахувати його волевиявлення та продовжити здійснювати судочинство у відповідному провадженні.

Звернення Пленуму ВС до Конституційного Суду України

Конституційне подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) п. 2 ч. 1 ст. 251 Цивільного процесуального кодексу України у справах про стягнення аліментів на дитину, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення.

Постанова Пленуму ВС від 11.09.2026 № 23

Верховний Суд

Верховний Суд

Скористайся сучасними правничими ресурсами

База правових позицій Верховного Суду
Інтелектуальна система пошуку правових висновків, яка поєднує унікальне контентне наповнення та новітні технології добору релевантної практики ВС та ЄСПЛ, зокрема з використанням можливостей штучного інтелекту.

Supreme LAB
Інноваційний ресурс, який надає зручний доступ до інформації про справи, що розглянуті палатами, об'єднаними палатами та Великою Палатою ВС або перебувають у них на розгляді, а також зразкові справи.

Огляди та дайджести судової практики
Тематичні та періодичні аналітично-правові збірники з актуальною судовою практикою ВС, ЄСПЛ, Суду Справедливості ЄС.

Supreme Observer
Портал сучасного права, що акумулює контент на юридичну тематику: новини щодо ухвалених Верховним Судом рішень, дайджести й огляди судової практики, науково-практичні й аналітичні статті, презентації суддів, ексклюзивні інтерв'ю тощо.

Facebook
На офіційній Facebook-сторінці Верховного Суду публікується інформація про діяльність Суду, зміст ухвалених судових рішень, актуальні тенденції в судовій практиці, анонси заходів, що проводяться у ВС тощо.

Telegram і WhatsApp
Канали Верховного Суду в месенджерах є інформаційною платформою, на якій розміщуються важливі правові висновки у вигляді ілюстрованих кейсів, а також огляди та дайджести судової практики.

Instagram
Instagram-сторінка Верховного Суду є майданчиком для комунікації з майбутніми юристами й усіма, хто цікавиться розвитком сучасного права, його історією та перспективами, стежить за правовими новинками і проєктами, у яких беруть участь судді та працівники ВС: просвітницькі заходи, благодійні ініціативи тощо.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!